

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІНОЗЕМНИХ МОВ

На правах рукопису

КАЗИМІР Валентина Олександрівна

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ІНДОЄВРОПЕЇЗМІВ

В ЇХ ДИНАМІЦІ

/на матеріалі анімалізмів у німецькій мові/

Спеціальність 10.02.04 - германські мови

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття вченого ступеня

кандидата філологічних наук

В. Казимир

Київ - 1994

718 30 151

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі німецької філології Київського державного педагогічного інституту іноземних мов.

Науковий керівник - кандидат філологічних наук,
професор О.П.ПРОРОЧЕНКО

Офіційні опоненти - доктор філологічних наук,
професор Л.Ф.ОМЕЛЬЧЕНКО
кандидат філологічних наук,
доцент Н.В.МЕНЬШИКОВА

Провідна установа - Київський університет ім. Тараса
Шевченка

Захист відбудеться "___" _____ 1994 року о ___ годині
на засіданні спеціалізованої Ради К ІІІ.І4.01 по присудженню
вченого ступеня кандидата наук у Київському державному педаго-
гічному інституті іноземних мов /252150, Київ, вул. Червоно-
армійська, 73/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці інституту.

Автореферат розіслано "___" _____ 1994 р.

Вчений секретар
спеціалізованої Ради

Л. П. СМЕЛКОВА

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00777459 (\$) Ім. В. Стефаника
АН України

Сучасний стан вивчення мови як соціального явища характеризується зосередженням уваги дослідників на розв'язанні питань, що мають безпосереднє або опосередковане відношення до проблеми динамізму, яка визнається однією з центральних у мовознавчій науці. Розв'язання таких питань дає змогу побачити мову як динамічну систему, яка перебуває в стані постійного розвитку та змін і з'ясувати суттєві риси мовних перетворень.

Це визнається актуальним також у зв'язку з тим, що всім процесам перебудови в мові протистоять своєрідні процеси гальмування, направлені на закріплення та збереження наявних мовних засобів, які перешкоджають появі нових змін.

Відкритість та динамізм лексичного складу мови особливо зримо і чітко виступає при вивченні його історичного розвитку. У зв'язку з цим найбільш доцільним є розгляд будь-якого синхронного зрізу мови як наслідку тривалого історичного розвитку, в якому завжди можна виявити його сліди - цілісної, необоротної структурної зміни системи, яка має певну спрямованість. Отже, мова - це цілісність стабільного та мінливого.

Базуючись на одному із постулатів сучасної лінгвістики про можливість відособленого розвитку різних сторін мовного знака та про відносну самостійність розвитку системи мови, ми розглядаємо мовний динамізм на матеріалі індоєвропейців, функціонуючих в лексичному складі сучасної німецької мови. Дисертаційна робота є першим дослідженням, присвяченим вивченню мовного динамізму на матеріалі індоєвропейського шару лексики в сучасній німецькій мові, який визнається прадавнім ядром в лексико-семантичній системі німецької мови і який об'єднує його складові одиниці за ознакою генетичного споріднення, що дає змогу реконструювати єдину форму минулого мовного стану.

Основна мета дослідження полягає у вивченні мовного динамізму на матеріалі індоєвропейського шару лексики в сучасній німецькій мові.

Розв'язання основної мети дослідження вимагає вирішення таких конкретних завдань:

- інвентаризація та систематизація досліджуваних мовних одиниць в сучасній німецькій мові - анімалізмів індоєвропейського походження;
- загальнолінгвістична характеристика індоєвропейців та їх сут-

тєвих ознак;

- аналіз семантичних кореляцій в досліджуваній лексико-семантичній групі на матеріалі двох дистантних мов - німецької та української;
- з'ясування семантичної структури прямих номінативних значень анімалізмів індоєвропейського походження та визначення її специфіки;
- виявлення парадигматичних та синтагматичних відношень в сфері досліджуваних мовних одиниць;
- розгляд константності і варіативності в семантиці слова і лексико-семантичного варіанта;
- розгляд специфіки лексико-семантичного варіювання індоєвропейців;
- обґрунтування структурно-динамічного та історико-семантичного розвитку досліджуваних мовних одиниць;
- виявлення та показ різноманітних мовних процесів у сфері анімалізмів індоєвропейського походження.

Методологічними принципами роботи є принцип соціальної природи мови, принцип історизму, філософське вчення про єдність форми і змісту, закон поступового накопичення кількісних змін та перехід їх в якісні, перманентність мовної субстанції і вторинність існуючих в мові відношень.

Основні методи дослідження. Матеріал і завдання дослідження зумовлюють необхідність познання синхронного аспекту з діахронним, що вимагає застосування історико-типологічного та описового методів, а також методу компонентного та контекстологічного аналізу.

Матеріалом дослідження послужили анімалізми індоєвропейського походження, вибрані з усіх доступних сьогодні лексикографічних джерел, тлумачих, історичних та етимологічних словників.

Наукова новизна роботи визначається тим, що вперше вивчається мовний динамізм на матеріалі анімалізмів індоєвропейського походження в німецькій мові;

- здійснюється інвентаризація та систематизація анімалізмів;

- встановлюється специфіка динаміки та внутрішнього механізму історико-семантичного розвитку;
- аналізові піддано лексичне значення анімалізмів як динамічної структури;
- отримані відомості про функціонально-семантичні особливості анімалізмів у сучасній німецькій мові;
- встановлюється певна залежність структурно-динамічного та історико-семантичного розвитку досліджуваних мовних одиниць під впливом знутрішньо- та зовнішньомовних чинників.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що в ній вперше здійснюється системне дослідження мовних одиниць індоєвропейського походження. Теоретичне значення має також подальше вивчення мови як соціального явища та основних особливостей мовних змін, які проявляються в сфері семантики, що не лише розширює онтологічну картину мови, але і доповнює теоретичну основу викладання курсу "Загальне мовознавство" та "Лексикологія німецької мови". Висновки щодо механізмів розвитку досліджуваних лексем поглиблюють і доповнюють наявні теоретичні твердження про сутність динамічних змін в мові та їх закономірності.

Практична цінність дисертації полягає в тому, що результати дослідження можуть використовуватися в теоретичних курсах з лексикології, загального мовознавства, в спецкурсах з історичної лексикології та історії мови, а також при написанні курсових та дипломних робіт. Наведені в дисертації кількісні та якісні дані про історико-семантичні зміни в межах індоєвропейців можуть застосовуватися на семінарах з лексикології та історії німецької мови.

Апробація роботи. Основні теоретичні твердження і результати дослідження відображено в вістих публікаціях і апробовані у доповідях на науково-теоретичних конференціях молодих вчених, організованих Київським державним педагогічним інститутом іноземних мов у 1990, 1991, 1992 та 1993 рр., на міжвузівських конференціях Кам'янець-Подільського педагогічного інституту в 1988 р.

На захист виносяться такі твердження:

1. Динамізм, будучи одним із найістотніших онтологічних властивостей мови, характеризує досліджувану лексико-семантичну групу анімалізмів в індоєвропейського походження, в якій різноманітні історико-семантичні зміни виступають як результат суперечностей між досягненим в минулому станом мови і мовними потребами сучасного суспільства, тобто процесам перебудови в мові протистоять процеси гальмування, які направлені на закріплення та збереження наявних мовних засобів. Це дозволяє визначити мову як єдність сталого та мінливого, статичності та динаміки.
2. Досліджувана лексико-семантична група анімалізмів постає в сучасній німецькій мові як динамічна підсистема, яка являє собою прадавній шар лексичних одиниць, котрі походять від єдиної прамови. Цей шар лексики є прадавнім ядром в лексико-семантичній системі німецької мови. Він об'єднує мовні одиниці за ознакою генетичної спорідненості і дозволяє відновити форму прамовного стану.
3. Аналіз семантичних кореляцій в досліджуваній лексико-семантичній групі на матеріалі двох дистантних мов – німецької та української – засвідчує, що індоєвропейські корені є формальними центрами своєрідно розгалужених етимологічних ґнізд. Наявність етимологічних ґнізд – це могутній консервуючий чинник, котрий сприяє тривалому збереженню вихідних значень лексичних одиниць.
4. Лексичне значення досліджуваних мовних одиниць визначаємо в роботі як динамічну структуру, умовою збереження та розвитку якої є її неоднорідність та суперечливість. Чітко визначається в ній лише інтенціональне ядро, в той час коли імплікаціоналом є компонент, який постійно варіюється.
5. Динамізм в сфері досліджуваної лексико-семантичної групи здійснюється на парадигматичному та синтагматичному рівнях, які протиставляються, з одного боку, і взаємообумовлюються, з іншого. Вони виявляють перш за все характер структурної організації лексико-семантичної системи німецької мови і справляють "тиск" на досліджувану лексико-семантичну групу.

6. Специфіка лексико-семантичного варіювання досліджуваних мовних знаків полягає у виявлених нами типах лексико-семантичних варіантів: 1/ морфосемантичні варіанти або потенційні омоніми; 2/ дериваційно-семантичні; 3/ фразеосемантичні; 4/ лексико-стилістичні; 5/ лексико-комунікативні; 6/ синтактико-семантичні.
7. Досліджувані лексичні одиниці дозволяють виявити не лише їх роль у мовленнєвій та мисленевій діяльності людини, але і демонструють текстотворчі потенції, які повністю відповідають всім системним вимогам комунікативного процесу.
8. Аналіз семантичних зв'язків між первинним і вторинним значенням анімалізма в структурі полісеманта засвідчує складність та неоднорідність його семантичної структури. Кожна лексична одиниця характеризується своїм складом елементів, своїми якісними та кількісними показниками лексико-семантичних варіантів, їх координацією та субординацією.
9. Виправданим є такий аналіз досліджуваних лексичних одиниць, коли наявний синхронний зв'язок одержує діахронічну інтерпретацію, тобто вказуються діахронічні чинники послаблення або розриву зв'язку між діахронно однокореновими, але синхронно слабо пов'язаними лексико-семантичними варіантами полісеманта.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається із вступу, двох розділів, підсумків, бібліографії, додатку. Робота містить також перелік скорочень та лексикографічних джерел.

У вступі пропонуються методологічні та теоретичні принципи дослідження, обґрунтовується вибір теми дисертації та її актуальність, визначається мета та завдання дослідження, розкривається наукова новизна, теоретичне значення, практична цінність роботи. На захист винесено дев'ять тверджень, які впливають із змісту дослідження.

Перший розділ "Загальнолінгвістична характеристика індоєвропейців та їх дефініція" містить основні теоретичні передумови вивчення проблеми мовного динамізму в сучасній лінгвістиці, пропонується загальнолінгвістична характерис-

тика індоєвропейців, розглядається проблема членування індоєвропейської мови - основи і проблема прабатьківщини індоєвропейців, аналізується індоєвропейський шар лексики як давнє ядро в лексико-семантичній системі німецької мови, характеризуються семантичні кореляції анімалізмів індоєвропейського походження в німецькій та українській мовах.

Другий розділ "Парадигматико-синтагматичні та варіативні відношення в сфері індоєвропейців" містить три підрозділи. Перший підрозділ "Парадигматична організація індоєвропейців" містить теоретичні та методологічні принципи аналізу лексичного значення слова та його основних аспектів, аналіз семантичної структури слова і структури прямого номінативного значення, виявлення константності і варіативності в семантиці слова і лексико-семантичного варіанта, аналіз природи значення анімалізмів та її особливості, експлікація парадигматичних відношень в межах досліджуваних мовних одиниць.

Другий підрозділ "Синтагматичні відношення в лексико-семантичній групі анімалізмів" містить аналіз реалізації синтагматичних зв'язків, які здійснюються на рівні вільного та стало-го словосполучення, тобто в розділі проводиться аналіз переходу віртуальних знаків в актуальні.

В третьому підрозділі "Варіативні відношення в досліджуваній лексико-семантичній групі" розглядається специфіка лексико-семантичного варіювання індоєвропейців, зокрема, системно-комунікативне варіювання та відношення лексико-семантичних варіантів в полісемантичному індоєвропейці, наводяться кількісні та якісні характеристики досліджуваних лексем.

У підсумках узагальнюються основні результати дисертаційного дослідження.

Бібліографія містить список використаної наукової та художньої літератури.

В додатку подано перелік досліджуваних лексичних одиниць.

Основний зміст роботи

Сучасний етап розвитку мовознавчої науки характеризується значним інтересом до вивчення проблеми мовного динамізму/В.К.Журавльов, Г.Г.Івлева, Б.О.Серебренников, О.О.Тараненко/. Дина-

мічний підхід до мовних явищ базується на принципах такого відображення мовних явищ, які передбачають їх дослідження в процесі виникнення та функціонування.

Особливого значення для дослідження динаміки індоєвропейців набуває теза щодо розвитку мови як боротьби двох протилежних тенденцій – за збереження існуючої системи мови і за її перебудову, завдяки чому мова визначається як діалектична єдність стабільного та мінливого /Б.О.Серебренников/.

У зв'язку з цим істотним для мети нашої роботи є суперечливість руху, який полягає в діалектичній єдності двох протилежних явищ – мінливості та усталеності, адже синхронія мови, її статика динамічна, а її динаміка – еволюційна. З одного боку, не існує такого синхронного стану, який би не був наслідком діакронічних процесів, з другого боку, в синхронному стані мови приховані причини та напрямки мовних змін. Отже, в будь-якому мовному явищі можна виявити сліди його історії, адже процес розвитку мови – це не лише процес різноманітних мовних змін, але і процес закріплення її минулих етапів розвитку. Нове, як правило, опирається на попереднє і разом з тим збагачує його.

Досліджуючи динамізм анімалізмів індоєвропейського походження в лексико-семантичній системі німецької мови ми підходимо до вивчення цих мовних одиниць історично, тобто розглядаємо це явище з точки зору того, як воно виникло, які основні етапи в своєму розвитку воно пройшло, і з точки зору цього розвитку розглядаємо його сучасний стан.

В роботі ми користуємося терміном "індоєвропейізм", під яким ми розуміємо прадавні елементи основного словникового фонду, які виявляють матеріальну /спільні корені та формативи/ та структурну /типи словотвору та словозміни/ спільність. Так, основа індоєвропейської назви "гуска" відновлюється у формі *g^(h)ans 'дика гуска', "лебідь", согд. z'γ 'вид птаха', грец. χήν, род. відм. χήνης 'гуска', лит. žąsis 'гуска', др. ірл. gēiss 'лебідь', лат. ānser /із *hanser / 'гуска', др.-в.-нім. gane, др.-англ. gōs, др.-ісл. gáa 'гуска' /Гамкредзе, Иванов 1984:542/¹.

¹ Див.: Гамкредзе Т.В., Иванов Вяч.Вс. Индоэвропейский язык и индоэвропейцы. – Тбилиси: Изд-во Тбилис. ун-та, 1984. – 1328 с.

Індоевропейський лексичний пласт як правдиве ядро в лексико-семантичній системі німецької мови об'єднує його складові мовні одиниці за ознакою генетичного споріднення, яке дозволяє реконструювати єдину форму минулого мовного стану. Індоевропейська лексика і раніше привертала увагу мовознавців /Г.Гірт, С.Файст, Й.Шмідт/. На важливість її дослідження звертають увагу сучасні вчені /Т.В.Гамкрелідзе, В.І.Георгієв, Вяч.Вс.Іванов, Г.О.Клімов, В.Ф.Леман, Е.А.Макаєв, А.Мартіне, Х.С.Станг, О.Н.Трубачов, К.Шмідт та ін./.

З метою конкретизації відношень між окремими значеннями в роботі здійснено типологічний аналіз індоевропейзмів у німецькій та українській мовах, який дав змогу виявити такі семантичні кореляції слів: 1/ міжмовні синонімічні відношення:

- нім. Drossel - укр. дрізд,
 нім. Gans - укр. гуска, гусак;

2/ метафоричні відношення:

- нім. Bär - укр. ведмідь;
 нім. Nase - укр. сіряк;

3/ метонімічні відношення:

- нім. Tier - укр. душа;
 нім. Wurm - укр. вермяний;

4/ явище семантичного зсуву найменування на інтерлінгвістичному рівні:

- нім. Fisch - укр. піскар;
 нім. Hahn - укр. голос;
 нім. Mücke - укр. муха.

Досліджуючи семантику складових лексико-семантичної групи індоевропейзмів, ми виділяємо базову мовну одиницю, семантика якої є точкою відліку при аналізі динамічності і стабільності. Ми ґрунтуємось, таким чином, на принципі видільності слова як основної номінативної одиниці і як елемента лексико-семантичної системи мови. Розгляд цієї мовної одиниці здійснюється в трьох вимірах: парадигматичному, синтагматичному та варіативному.

Під лексичним значенням в нашій роботі розуміється динамічна, рухлива структура, потенції якої закладені в самій її сутності і які виявляються в таких формах: варіювання; 1/ використання слова для позначення різних класів предметів та явищ; 2/ зміна значення слова в процесі історичного розвитку мови; 3/ модифі-

кація семантичних ознак у відповідності до специфічних властивостей конкретних предметів позначення. З врахуванням двох основних напрямків у визначенні складових семантичної структури слова, лексико-семантичного варіанта та мінімальних смислових компонентів, ми визначаємо в семантичній структурі слова різні лексико-семантичні варіанти, які передбачають семантичне варіювання, тобто це ієрархічно організована семантична структура взаємозв'язаних лексико-семантичних варіантів.

Семантичну структуру досліджуваних складових лексико-семантичної мікросистеми можна уявити як набір елементарних смислів або смислових ознак, які можна виділити в структурі лексеми або окремого лексико-семантичного варіанта, тобто семантична структура окремого значення є явище багатомарове і вміщує семи різного рівня узагальнення – мікрокомпоненти та макрокомпоненти.

В семантичній структурі анімалізмів не існує чіткої межі між інтенціональним ядром та імплікаціоном. Чітко визначається лише інтенціональне ядро, в той час як імплікаціоном складає зумовлений та варіюючий компонент, який залежить від лексичної структури контексту. Отже, це вірогідна та відкрита структура множинності ознак, які зумовлюють дифузність семантики та варіативність лексичної одиниці. Єдність та суперечливість інтегруючих та диференціюючих чинників, які є умовою існування та розвитку анімалізмів, роблять їх рухливою та динамічною структурою.

Аналіз парадигматичних відношень в сфері анімалізмів індоєвропейського походження в німецькій мові базується на результатах семного аналізу структури прямих номінативних значень, що дає змогу виявити глибинні відношення між лексичними одиницями, які виявляють семантичні опозиції привативного та еквівалентного порядку. Специфіка цих опозицій зумовлена особливостями компонентного складу досліджуваних одиниць.

В результаті аналізу лексичних одиниць нами виявлено, що найбільш характерним типом привативних опозицій в лексико-семантичній групі анімалізмів є опозиції родо-видового змісту або гіперо-гіпонімічні опозиції. Так, анімалізми індоєвропейського походження *der Nase*, *der Bär*, *der Wolf* виступають

гіпонімами по відношенню до гіпероніма "тварина". Відбувається розчленування найбільш загального значення на більш дрібні значення. Наприклад, комаха = Wespe, Mücke, Biene і т.д.; птаха = Hahn, Specht, Fink, Sperling; тварина = птаха, комаха, риба і т.д.

Семантичними та формально-семантичними еквіполентними опозиціями є:

1/ еквіполентні семантичні опозиції за ознакою статі:

Kuh - Ochse;

Ziege - Bock;

2/ еквіполентні опозиції за віковою ознакою:

Sau/Eber - Ferkel;

Rob/Stute - Füllen;

Ці опозиційні зв'язки формують парадигматичну структуру досліджуваної лексико-семантичної групи.

Аналіз синтагматичних відношень в досліджуваній лексико-семантичній групі на рівні вільного та сталого словосполучення дає змогу дійти висновку, що а/ слова з предметно орієнтованою семантикою вимагають вибору синтагми в залежності від властивостей денотата, у відповідності до тих фонових знань щодо властивостей реалій, які дозволяють сполучуваність з одними лексемами та блокують сполучуваність з іншими; б/ для анімалізмів індоевропейського походження характерна однотипність їх синтагматичних характеристик, зокрема, типовість моделі атрибутивного словосполучення, атрибутивні відношення в якому зумовлюються архісемою та диференціальною семою: ein afrikanischer Elefant, ein großer Bär, ein hungriger Wolf, eine fette Ente, ein stolzer Rob, ein böser Tieger і т.д.

На рівні сталого словосполучення в семантичній структурі анімалізма імплікуються різноманітні ознаки денотата у вигляді потенційних сем, здатних актуалізуватись та виходити на передній план. Інакше кажучи, відбувається індукування емоційно-оцінних сем, номінативні семи відходять на задній план і присутні лише латентно, завдяки чому виникає семантична двоплановість в семантичній структурі анімалізма. Звернемось до прикладів: er ist ein alter Nase - він фахівець; sich wie ein getretener Wurm winden - викручуватись; den Bock melken - як з

цапа /з козла/ молока.

Сталі словосполучення з компонентом "аніمالізм" характеризуються семантичними перетвореннями, які виникають в умовах контексту внаслідок актуалізації значення фразеологічної одиниці. Ними виявлені такі семантичні перетворення:

а/ паралельне вживання узуальної та оказіональної конструкції;

б/ актуалізація двох узуальних фразеологічних одиниць з аніمالізмом в контексті;

в/ реалізація двох узуальних фразеологічних одиниць, одна з яких є фразеологізмом з аніمالізмом;

г/ багаторазовий повтор фразеологічної одиниці з аніمالізмом, який характеризує один і той же суб'єкт.

Щодо варіювання відношень в межах досліджуваної лексико-семантичної групи ми засвідчуємо шість типів лексико-семантичних варіантів:

1/ морфосемантичні варіанти або потенційні омоніми:

Hermelin n	- зоол. горностай;
Hermelin m	- горностайове хутро;
Lachs m	- лосось;
Lachs f	- лососьові;

2/ дериваційно-семантичні:

Ente f - Entenbraten, Entengericht;

3/ фразеосемантичні:

- einen Krebs fangen → спіймати ляля;
j-m einen Bären aufbinden → розповідати байки;
mit den Wölfen heulen - приєднуватись до думки

більшості з корисливих міркувань;

4/ лексико-стилістичні:

- Affe - 2. derbes Schimpfwort a) dummer Kerl;
b) eitler Mensch; 3. salopp Rausch; 4. sold. ugs.
Tornister;

5/ лексико-комунікативні:

- Affe → звернення до людини з некрасивою зовнішністю;
Maus, Mäuschen - лагідне звернення до дитини, жінки;

6/ синтактико-семантичні:

ich fühle mich wie durch den Wolf gedreht;
den Stier bei (an) den Hörnern fassen.

Ми засвідчуємо такі різновиди семантичних відношень між первинним та вторинним значенням анімалізма в структурі полісемантичного індоевропейзму:

а/ між лексико-семантичним варіантом з номінативним значенням - анімалізмом та лексико-семантичним варіантом з метафоричним значенням:

der Hund	-	"собака"
der Hund	-	"вагонетка";
der Igel	-	"їжак"
der Igel	-	"борона";

б/ між анімалізмом та лексико-семантичним варіантом з метонімічним значенням:

der Biber	-	"бобер"
der Biber	-	"хутро бобра",
der Lachs	-	"лосось",
der Lachs	-	"м'ясо лосося".

в/ між анімалізмом та лексико-семантичним варіантом з переносним, образно-метафоричним або предикативно-характеризуючим значенням:

der Bär	-	"ведмідь"
der Bär	-	"людина, яка нагадує чим-небудь цю тварину", "людина груба, малокультурна".

Аналіз фактичного матеріалу свідчить те, що кожна досліджувана лексична одиниця характеризується своїм складом елементів, своїми якісними та кількісними показниками лексико-семантичних варіантів, їх координатією та субординацією, що і спричиняє її динаміку. Цей розвиток супроводжується процесами метафоризації, метонімізації, фразеологізації, термінологізації, що і породжує глибинні історико-семантичні зміни, а, значить, і динаміку досліджуваної лексико-семантичної групи.

Розгляд динамічності індоевропейців засвідчує, що на кожному етапі розвитку лексико-семантичної системи мови існує певне число таких константних ознак і елементів, для яких характерні певні властивості, кстрі не залежать від їх

форми, так звані "мовні гени". Вони творять текст "генетичної" інформації, який коректує існування та динаміку окремих ланок в мовному механізмі. Саме мовні гени регулюють життєздатність, форми існування і динамізм слова як найменшої "клітини" мови.

Завершують роботу такі загальні висновки:

1. Досліджувана лексико-семантична група анімалізмів індоєвропейського походження постає в сучасній німецькій мові як динамічна і функціонуюча підсистема.

2. Сучасний стан даної лексико-семантичної групи, загальні тенденції розвитку дозволяють говорити про різноманітні історико-семантичні зміни, зумовлені екстралінгвістичними і інтралінгвістичними чинниками,

3. Порівняння мов, що належать до різних індоєвропейських груп /германська і слов'янська групи/ і займають в цих групах різне положення /центральне - для німецької мови і периферійне - для української/ найбільш показове з точки зору типологічного опису. Аналіз етимологічних гнізд дозволяє припустити глибокі аналогії між мовою і генетичним кодом. Якщо прийняти гіпотезу моногенезу, тобто походження всіх людських мов від однієї прамови, то спорідненість між сучасними мовами - це продукт збереження рис, заданих типом прамови, а також конвергентних тенденцій, які супроводжують процеси паралельного розвитку окремих мов. Відмінності між мовами можна пояснити як результат мутації, тобто процесів дивергентного розвитку, коли по-різному використовуються ті структурні потенції, які були закладені на попередніх мовних етапах розвитку мови.

4. Семантичну структуру досліджуваних лексичних одиниць можна уявити як вірогідну і відкритую структуру множинності ознак, які зумовлюють розмитість семантики і варіативність лексичної одиниці.

5. Сема, які входять в семантичну структуру анімалізму, носять субстанціальний характер, тобто вони співвідносяться з категоріями і сферами буття, особливостями предметів і явищ об'єктивного світу. Єдність і протилежність інтегруючих і диференціюючих чинників є умовою існування і розвитку анімалізмів, робить їх динамічною структурою.

6. Аналіз парадигматичних відношень між анімалізмами індоєвропейського походження дозволив виявити глибинні зв'язки між

лексичними одиницями, які виявляють семантичні опозиції прива-
тивного і еквіполентного порядку, специфіка яких зумовлена
особливостями їх компонентного складу.

7. В результаті аналізу синтагматичних відношень в лекси-
ко-семантичній групі анімалізмів на рівні вільного словосполу-
чення і фразеологічної одиниці можна зробити такі висновки:

а/ на рівні вільного словосполучення імена в предметно
орієнтованій семантиці вимагають вибору синтагми в залежності
від властивостей денотата, у відповідності з тим фоновим знан-
ням про властивості реалії, які дозволяють сполучуваність з
одними лексемами і блокують сполучуваність з іншими;

б/ схожість анімалізмів індоєвропейського походження про-
являється в однотипності їх синтагматичних характеристик, на-
приклад, в типовості моделі атрибутивного словосполучення, ат-
рибутивні відношення в якому зумовлені архісемою і диференцій-
ною семою.

8. На рівні сталого словосполучення в семантичній структу-
рі анімалізму імплікуються різноманітні ознаки денотата у ви-
гляді потенційних сем, здатних актуалізуватись і виходити на
передній план. Тут відбувається актуалізація сем емоційно-оцін-
ного змісту, номінативні семи відходять на задній план і при-
сутні латентно, в результаті чого виникає семантична двопланові-
вість семантичної структури анімалізму.

9. Індоєвропейізм як складна мовна єдність існує в резуль-
таті взаємодії різних лексико-семантичних варіантів, тобто як
єдність взаємодіючих протилежностей. Різні ЛСВ в межах індоєв-
ропейізму - це не складові частини довільного механічного члену-
вання, а структурні одиниці, які взаємодіють в межах даної ці-
лісної структури. Відрізняючись один від одного, вони є межею
поділу в єдиній структурі індоєвропейізму.

10. Семантична структура анімалізму характеризується склад-
ністю і цеоднорідністю: кожна лексична одиниця має свій склад
елементів, свої кількісні і якісні показники ЛСВ, координації
і субординації, що і є основним джерелом динамізму лексичної
одиниці.

II. Досліджувана лексико-семантична група виступає як ці-

лісна єдність стабільного і мінливого і є пенід"ємною частиною лексико-семантичної системи німецької мови.

Основні положення дисертації знайшли відображення в таких публікаціях автора:

1. К вопросу интенсификации процесса овладения тематической лексикой индоевропейского происхождения в немецком языке в неязыковом вузе // Повышение уровня подготовки специалистов на основе интенсификации учебно-воспитательного процесса: Материалы межвузовской научно-методической конференции 26-27 мая 1988 г. - Каменец-Подольский, 1988. - С. 119-121.

2. Смещение наименований в лексических единицах индоевропейского происхождения в немецком языке /к проблеме константности и вариативности в языке/ // Функциональные и семантические корреляции языковых единиц: Тезисы конференции. - Киев, 1990. - С. 24.

3. Міжмовні категоріальні кореляції індоєвропейців у німецькій та українській мовах /до питання зміщення найменувань/ // Актуальні аспекти порівняльного вивчення мов і літератур : Зб. наук. праць. - Київ: КДПІМ, 1991. - С. 57-61.

4. Проблеми дослідження ономастичного матеріалу загальноєвропейського походження // Реалізація мовних одиниць граматичної та лексико-фразеологічної систем германських та романських мов : Тези конференції. - Київ, 1992. - С. 53-57.

5. Парадигматико-синтагматичні відношення в лексико-семантичній групі анімалізмів індоєвропейського походження в німецькій мові // Взаємодія одиниць різних мовних рівнів. - Київ: КДПІМ, 1994. - С. 131-139.

6. Системно-комунікативне варіювання в сфері анімалізмів індоєвропейського походження в сучасній німецькій мові // Взаємодія одиниць різних мовних рівнів. - Київ: КДПІМ, 1994. С. 140-146.

Підп. до друку 21.04.94. Формат 60×84^{1/16}.
Папір друк. № 3. Спосіб друку офсетний. Умовн. друк. арк. 2,99.
Умовн. фарбо-літв. 2,00. Обл.-вня. арк. 10
Тираж 160. Зам. № 4-195

Фірма «ВІПОЛ»
252151, Київ, вул. Волинська, 60.

AB 30.131

AB 30.131